

11. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Гець В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; За ред. Гейця В.М.: Монографія. – Х.:ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.

12. Мазуренко В.І. Світові фінансові кризи та національна економічна безпека: теорія і методологія: Монографія / В. І. Мазуренко; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Київський університет, 2007. – 511 с.

13. Wong K.-F. Empowerment as a Panacea for Poverty – Old Wine in New Bottles? Reflections on the World Bank's Conception of Power / Kwok-Fu Wong // Progress in Development Studies. – 2003. – Vol.3. – No.4. – P.307-322.

14. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. / Редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2000. – 864 с.; Цит. за: Економічна незалежність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.oecd.org/dev/pgd/45337859.pdf>. – Назва з екрану.

15. Frankel J. Does Opening to Trade Make Countries More Vulnerable to Sudden Stops, or Less? Using Gravity to Establish Causality / J. Frankel, E. Cavallo. Working Paper № 10957. – Cambridge, MA: NBER, 2004. – 48 p.

16. Гончаров Ю.В. Світ. Європа. Україна: Трансформація економіки та інтеграція / Ю.В. Гончаров, Ю.О. Петін, О.М. Сальник. – К.: Знання України, 2007. – 504 с.

17. Полунесев Ю. Конкурентоспроможність країни як національна ідея / Ю. Полунесев // Дзеркало тижня. – 2005. – №10. – С.12; Цит. за: Гамов М.С., Шнирков О.І. Регіональна конкурентоспроможність економіки України. Навчальний посібник. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2011. – 292 с., с.14.

18. Наливайко А.П. Теорія стратегії виробництва. Сучасний стан та напрями розвитку країни: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 227 с.; Цит. за: Гамов М.С., Шнирков О.І. Регіональна конкурентоспроможність економіки України. Навчальний посібник. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2011. – 292 с., с.14.

19. Поверляк Т.І. Визначення понять "економічна стабільність" та "економічна стійкість" [Електронний ресурс] / Т.І. Поверляк. – Режим доступу: URL: <http://intkonf.org/poverlyak-t-i-viznachennya-ponyat-ekonomichna-stabilnist-ta-ekonomichna-stiykist/>. – Назва з екрану.

20. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.

21. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку: Монографія / А.С. Філіпенко. – К.: "Знання України". 2002. – 190 с.

Надійшла до редколегії 23.12.13

А. Чугаєв, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИЛА КАК МЕРА ВЛИЯТЕЛЬНОСТИ СТРАНЫ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Исследовано экономическую силу страны как способность к влиянию на другие экономические субъекты и к сопротивлению внешним влияниям. Проанализировано ее связь с другими понятиями: величина экономики, экономические ресурсы, экономический потенциал, экономическая безопасность, экономическая независимость, экономический суверенитет, конкурентоспособность экономики, стабильность экономики, экономическое развитие.

Ключевые слова: экономическая сила, величина экономики, экономические ресурсы, экономическая безопасность, конкурентоспособность.

O. Chugaiev, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ECONOMIC POWER AS MEASURE OF INFLUENCE OF A COUNTRY IN THE WORLD ECONOMY

The article considers economic power of a country as its capability to influence other economic entities and to resist external influence. Its relation to other concepts is analyzed: size of economy, economic resources, economic potential, economic security, economic independence, economic sovereignty, economic competitiveness, economic stability, economic development.

Key words: economic and political centers, soft power, country image, distribution of influence.

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.4

І. Забара, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЗА ІНФОРМАЦІЙНІ МІЖНАРОДНО-ПРОТИПРАВНІ ДІЯННЯ

У статті досліджуються питання, пов'язані зі становленням і розвитком режиму міжнародно-правової відповідальності за інформаційні міжнародно-правові діяння. Автор аналізує суб'єкти відповідальності, підстави, ознаки, види і форми відповідальності, що впливають на формування цього режиму міжнародно-правової відповідальності.

Ключові слова: інформаційна діяльність, міжнародно-протиправне діяння держави, кваліфікація поведінки держави та міжнародної організації, порушення міжнародного зобов'язання, відповідальність держав, відшкодування шкоди.

Важливим аспектом міжнародної інформаційної діяльності держав і міжнародних організацій, як суб'єктів міжнародного права, є діяльність пов'язана з формуванням і використанням інформаційних ресурсів. Вона здійснюється на основі створення, отримання, збору, накопичення, зберігання, використання та поширення інформації.

Інформаційні відносини, в яких беруть участь разом з державами і міжнародними організаціями ще і фізичні і юридичні особи, за своєю природою є явищем не однорідним і їхній бурхливий розвиток відкриває небачені можливості в багатьох сферах. Разом з тим ці процеси містять й інші риси і несуть суттєву небезпеку.

Поширення інформації певного змісту може завдати шкоди інтересам суб'єктів міжнародного права. І це викликає побоювання щодо дій, які можуть викликати негативні наслідки, межею яких є загрози національній та міжнародній безпеці. Особливою проблемою, за цих

умов, постають питання відповідальності суб'єктів міжнародного права за міжнародну інформаційну діяльність.

У доктрині міжнародного права питання відповідальності суб'єктів за інформаційні міжнародно-протиправні діяння досліджувалося у контексті загальнотеоретичних питань розвитку інституту міжнародно-правової відповідальності [1].

Особливу увагу проблемі відповідальності суб'єктів міжнародного права за інформаційну діяльність приділили О. Дніпровський, О. Єрмішина, О. Зябкін, Ю. Колосов, К. Кристиан, С. Малінін, К. Норденстренг, В. Сеїдов, В. Сивцев, У. Риверс, О. Собакіна, М. Таїшофф, У. Шрамм, Н. Юдіна та інші.

Серед питань, розглянутих авторами, були питання щодо кваліфікації протиправних діянь суб'єктів за інформаційну діяльність, відповідальності суб'єктів за поширення протиправної інформації, а також частково до-

сліджені нормативно-правові підстави відповідальності за протизаконну інформаційну діяльність.

Проте залишаються нерозглянутими питання щодо ознак, суб'єктів відповідальності, видів і форм відповідальності, які суттєво впливають на формування режиму міжнародно-правової відповідальності держав за інформаційну діяльність.

Метою статті є дослідження інституту відповідальності суб'єктів міжнародного права за інформаційні міжнародно-протиправні діяння.

Загальні принципи поширення інформації, що склалися в міжнародному праві, покладають на держави відповідні обов'язки. "Загальновизнано, що держава несе відповідальність за інформацію, що поширюється державними органами, або засобами масової інформації, які фінансуються або контролюються державою" [2].

Йдеться про відповідальність держав за зміст інформації, яка поширюється за її кордони. Суттєвою є і заборона на поширення певної інформації. Зокрема, непоширення інформації забороненої міжнародним правом, яка становить загрозу міжнародному миру, безпеці, добросусідству і співробітництву між народами тощо.

Науковець О. Єрмішина зазначає, що сфера міжнародних інформаційних відносин достатньо специфічна, порушення міжнародних зобов'язань не носять достатньо вираженого та наглядного характеру, як у інших галузях міжнародного права... [3, с. 37].

При цьому межа між інформаційною діяльністю в державі та міжнародною інформаційною діяльністю все більш згладжується, проте наслідки поширення інформації, що порушують принципи міжнародного права, однаково небезпечні, незалежно від того, де саме вона поширюється, для кого адресована і проти кого спрямована така інформація.

Вперше на питанні про необхідність міжнародно-правового регулювання поширення інформації було наголошено на початку минулого століття, коли держави почали активно й широко використовувати засоби масової інформації. На той час новим та потужним засобом, у порівнянні з іншими, стало радіо. Набуття ним великої популярності було викликано широким розповсюдженням радіоприймачів. Радіо стало одночасно засобом інформування, формування суспільної думки та поширення пропаганди.

Досить швидко держави розширили діяльність і почали мовлення на закордонну аудиторію. Так, "у 1927 році розпочала вести короткохвильові передачі на колонії Голландія. З 1931 року до неї приєдналася Франція. З 1932 року почала мовлення на іноземні держави "Британська радіомовна корпорація" (BBC). З 1933 року до активної міжнародної радіопропаганди включилася Німеччина, з 1935 року – Італія, з 1939 року – США" [4, с. 8-9].

Стрімке зростання чисельності різноманітних трансляцій на закордонних радіослухачів викликало занепокоєння у багатьох держав і почало вимагати міжнародно-правового регулювання. Внаслідок цього було укладено низку двосторонніх і багатосторонніх угод, що визначали питання співробітництва держав у питаннях радіомовлення. З часом були укладені й угоди щодо певних обмежень змісту інформаційних, переважно пропагандистських, передач одних держав проти інших. Так, у 1923 р. між Іспанією, Францією та Великою Британією була укладена угода, за якою заборонялося вести з Танжеру пропаганду, яка була б вороже спрямована проти існуючого у французькому та іспанському Марокко ладу [5, с. 34] [6, с. 107]. У 1928 р. Ліга Націй прийняла резолюцію, в якій зазначила про небезпеку радіопередач, що негативно впливають на дух співробітництва між державами [7, с. 207]. У 1935 р. було

підписано франко-італійську угоду із зобов'язаннями взаємно утримуватися від ворожої пропаганди [6, с. 107], [7, с. 207]. Історії відома і "джентльменська угода" 1938 р. між Великою Британією та Італією з аналогічного питання [5, с. 34].

Південноамериканська угода про радіозв'язок 1935 р. [8], укладена у Буенос-Айресі, стала першою регіональною угодою в галузі інформаційної діяльності. За її положеннями сторонам заборонялася передача засобами радіо недостовірних відомостей і програм, які мали на меті порушення добросусідських відносин; програм образливих для національних почуттів, а також програм, що заподіюють шкоду підтриманню та зміцненню миру і суперечать суверенітету та цілісності держав (ст. 2). Позитивним стало те, що в положеннях Угоди знайшла втілення ідея про те, що вся інформаційна діяльність повинна здійснюватися у відповідності з принципами міжнародного права.

Першим міжнародно-правовим актом універсального значення, яким було визначено основні зобов'язання держав у галузі інформаційної діяльності, а також закріплено принцип відповідальності держав за таку діяльність, стала Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 р. (далі – Конвенція 1936 р.) [9].

Укладена 28 державами Конвенція мала на меті, з одного боку, сприяти "міжнародному взаєморозумінню" між народами шляхом використання радіомовлення, а з другого, – обмежити трансляції радіопрограм у випадку, якщо це могло завдати шкоди іншим державам.

Положеннями Конвенції сторони зобов'язалися забороняти та припиняти на своїх територіях передачу будь-яких програм, що спрямовані на підбурення населення до дій, несумісних із внутрішнім порядком та безпекою будь-якої території будь-якої зі сторін (ст. 1), а також взаємно забезпечити умови, коли б передачі станцій з їхніх територій не були підбуренням до війни проти іншої сторони Конвенції 1936 р. (ст. 2).

Окремо було визначено зобов'язання держав-учасниць щодо змісту інформації, зокрема радіоповідомлень, "неправильність" яких могла порушити "міжнародне взаєморозуміння". Радіопередачі з такими повідомленнями мали бути якомога швидше виправлені найбільш дієвим способом (ст. 3) [9].

Крім того, сторони звернули увагу і на питання поширення недостовірної інформації, зокрема держави-учасниці прийняли зобов'язання щодо "правильності" інформації про міжнародні відносини під час кризових ситуацій (ст. 4) [9].

Варто звернути увагу на те, що разом із заборобою на поширення у міжнародних відносинах інформації певного змісту, а також визначенням відповідальності за поширення неправдивої або перекрученої інформації конвенційно було визначено і загальні умови поширення достовірної інформації та питання відповідальності урядових, неурядових та приватних організацій за міжнародну інформаційну діяльність.

Так, сторони Конвенції 1936 р. зобов'язалися надавати одна одній, на прохання, будь які відомості, які могли б полегшити "поширення різними службами радіомовних матеріалів, що мають метою найкраще ознайомлення з цивілізацією та умовами життя її держави, а також з найважливішими аспектами розвитку її відносин з іншими народами і її вкладом у справу миру" (ст. 5).

Положення Конвенції 1936 р., що визначали загальні умови поширення та змісту інформації урядовими радіослужбами, не оминули увагою національні й незалежні радіомовні організації, поклавши і на них обов'яз-

ки щодо дотримання правил, визначених договірними сторонами (ст. 6).

З прийняттям Конвенції 1936 р. фактично було розпочато встановлення режиму міжнародно-правової відповідальності за інформаційну діяльність, зокрема поширення інформації, та визначено умови відповідальності держав за інформаційну діяльність у міжнародних відносинах. Були визначені загальні умови відповідальності держав за інформаційну діяльність та за неприйняття заходів щодо діяльності засобів масової інформації, які знаходяться під їхньою юрисдикцією; загальні умови поширення достовірної інформації у міжнародних відносинах; умови щодо заборони на поширення у міжнародних відносинах інформації певного змісту; умови відповідальності держав за поширення неправдивої та перекрученої інформації.

У такий спосіб Конвенція 1936 р. вплинула на визначення критеріїв відповідальності держав за інформаційну діяльність [10].

Режим міжнародно-правової відповідальності держав за інформаційну діяльність отримав подальший розвиток і був закріплений і у інших міжнародних документах. Питання змісту інформації і відповідальності за інформаційну діяльність не залишалось без уваги у міжнародних організаціях. На другій сесії Генеральної Асамблеї ООН були прийняті дві резолюції з питань змісту міжнародної інформації: 3 листопада 1947 р. – Резолюція ГА ООН 110 (II) "Заходи, які повинні бути прийняті проти пропаганди та підбурювачів нової війни" [11] та 15 листопада 1947 р. – Резолюція ГА ООН 127 (II) "Неправдива та перекручена інформація" [12]. У резолюціях Асамблея засудила усі види пропаганди агресії та війни, а також наголосила на тому, що поширення неправдивих та перекручених повідомлень є несумісним із розвитком дружніх відносин між державами.

Зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу і появою нових технічних засобів, проблема поширення інформації і відповідальності за інформаційну діяльність набула нових ознак.

Представники доктрини зазначали, що "об'єктом міжнародно-правового регулювання масової інформації є як технічні питання використання засобів масової інформації (наприклад, регулювання використання радіочастотного спектру, порядку міжнародних обмінів друкованими виданнями), так і питання регламентації змісту масової інформації, яка створюється в одній державі і поширюється в інших державах" [13].

Л. Скалова звертала увагу на те, що "практика радіо- та телевізійного мовлення на територію держави без її згоди з суден і установок, що знаходяться у відкритому морі, яка отримала поширення ще у 60-х роках, викликала необхідність розробки міжнародно-правових заходів у боротьбі з таким мовленням, що використовується як у ідеологічних, так і у комерційних цілях і здатна завдати значної шкоди політичним і економічним інтересам держави" [14, с. 51].

У 1965 р. була укладена Європейська угода про попередження мовлення зі станцій, що знаходяться за межами національних територій [15]. Відповідно до положень угоди, учасниці взяли зобов'язання застосовувати своє законодавство для покарання за незаконне мовлення, що здійснюється як своїми, так і іноземними громадянами з суден, літаків і будь-яких споруд, як плаваючих, так і стаціонарних, у тих випадках, коли вони знаходяться під їхньою юрисдикцією.

Конвенція ООН з морського права 1982 р. (далі – Конвенція 1982 р.) визначила більш дієві заходи у боротьбі з несанкціонованим мовленням.

Положеннями Конвенції 1982 р. було визначено загальні умови, відповідно до яких "усі держави співпрацюють у припиненні несанкціонованого мовлення з відкритого моря" (п. 1 ст. 109) [16].

"Несанкціоноване мовлення", за положеннями Конвенції 1982 р., означає "передачу, в порушення міжнародних правил, звукових, радіо та телевізійних програм з судна або установки у відкритому морі, призначених для приймання населенням, за виключенням передач сигналів лиха" (п. 2.ст. 109) [16]. Щодо цього положення, вартим уваги є позиція С. Малиніна та А. Зябкина, які звертають увагу на те, що поняття "порушення міжнародних правил" містить "не тільки порушення технічних та спеціальних нормативів електрозв'язку, встановлених Міжнародним союзом електрозв'язку, але й порушення загальних принципів міжнародного права" [17, с. 60].

Фактично, на нашу думку, цим конвенційним положенням покладення відповідальності на порушника може здійснюватися не тільки за зміст інформації, а й за порушення правил використання різних видів і форм поширення інформації.

Положеннями Конвенції 1982 р. було визначено і питання відповідальності за таке міжнародно-правове діяння. Зокрема, у випадку підтвердження факту несанкціонованого мовлення, компетентна влада будь-якої із зацікавлених держав вправі, у відкритому морі, здійснивши попередній огляд, у порядку ст. 110 Конвенції, "арештувати будь-яку особу або судно, що здійснює несанкціоноване мовлення, і конфіскувати апаратуру мовлення" (п. 4. ст. 109) [16].

При цьому "будь-яка особа, що здійснює несанкціоноване мовлення, може бути притягнута до відповідальності у суді держави прапора судна; держави реєстрації установки; держави, громадянином якої є особа, що здійснює несанкціоноване мовлення; держави, де можуть прийматись передачі; або будь-якої держави санкціонованого радіозв'язку, якому чиняться перешкоди" (п. 4. ст.109) [16]. Конвенція 1982 р. сприяла подальшому становленню режиму міжнародно-правової відповідальності держав, зокрема, в наданні певних повноважень щодо припинення несанкціонованого мовлення, і відповідно – покладенні на них відповідальності за неприйняття заходів у відношенні засобів інформації, що здійснюють таку діяльність.

Новий крок у становленні режиму міжнародно-правової відповідальності держав за інформаційну діяльність було зроблено у зв'язку з використанням космічної техніки для телевізійного мовлення через штучні супутники Землі.

Поява нового виду космічного зв'язку висунула серйозні політико-правові проблеми, пов'язані з необхідністю попередження використання безпосереднього телевізійного мовлення для зазіхання на державний суверенітет, втручання у внутрішні справи, загострення відносин між державами.

Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення [18] 1982 р., визначили, що держава несе відповідальність за усе телевізійне мовлення, яке здійснюється під її юрисдикцією.

На думку Ю. Колосова, "норми сучасного міжнародного права містять коло обмежень для масової інформації, які зберігають своє значення і при супутниковому мовленні: заборона пропаганди війни, апартеїду, геноциду, розпалення расової та національної ворожнечі тощо".

Крім розгляду нормативно-правових підстав відповідальності важливим є і розгляд питань щодо ознак, суб'єктів відповідальності, видів і форм відповідальності, які суттєво впливають на формування режиму між-

народно-правової відповідальності держав за інформаційну діяльність.

Отже, за загальним правилом, юридична відповідальність суб'єкта міжнародного права настає за міжнародно-правове діяння (ст. 1) [19], (п. 1. ст 3) [20].

Варто погодитися з позицією О. Ермішиної, яка зазначає, що відповідальність "може виражатися у порушенні загальної норми права, наприклад, при веденні пропаганди війни або інших агресивних дій на території іноземної держави, та у порушенні більш конкретного міжнародного зобов'язання" [21, с.27]. Варто додати, що Комісія міжнародного права визначає ці дві підстави в якості елементів міжнародно-протиправного діяння суб'єктів міжнародного права (ст.2) [19], (п.2 ст. 3) [20].

У доктрині міжнародного права ознаками міжнародно-протиправного діяння вважають об'єктивні складові елементи: об'єкт діяння; протиправну поведінку; шкоду (збиток), заподіяну протиправною поведінкою; причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою (збитком).

Об'єкт розглядається в доктрині як певні норми, блага, ситуації (права, честь та гідність іноземної держави, мир і безпека держав і народів, добросусідські відносини між державами тощо) [22, с.220].

Протиправна поведінка в інформаційній діяльності (дії або утримання від дій) може полягати у транскордонному поширенні інформації, що суперечить принципам і нормам міжнародного права (пропаганді війни, підбуренні населення іноземної держави та втручання у внутрішні справи держав, закликів до повалення існуючого ладу та уряду, пропаганди расизму, геноциду тощо). До цього варто додати й утримання суб'єкта від дій, зокрема за неприйняття заходів у відношенні своїх засобів інформації щодо запобігання поширенню зазначеної інформації та покарання винних.

Крім того, у зв'язку з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, в якості протиправної поведінки держави в інформаційній діяльності можна розглядати й інші дії, а саме:

"використання інформаційних технологій і засобів для здійснення ворожих дій і актів агресії;

– цілеспрямований деструктивний вплив у інформаційному просторі на критично важливі структури іншої держави;

– неправомірне використання інформаційних ресурсів іншої держави без згоди з державою, в інформаційному просторі якої розташовані ці ресурси;

– дії в інформаційному просторі з метою підризу політичної, економічної і соціальної систем іншої держави, психологічна обробка населення, що дестабілізує суспільство;

– використання міжнародного інформаційного простору державними і недержавними структурами, організаціями, групами і окремими особами у терористичних, екстремістських та інших злочинних цілях;

– використання інформаційної інфраструктури для поширення інформації, що розпалює міжнародну, міжрасову і міжконфесійну ворожнечу, расистських і ксенофобських писемних матеріалів, зображень або будь-якого іншого подання ідей або теорій, які пропагують, сприяють або підбурюють до ненависті, дискримінації або насилля проти будь-якої особи або групи осіб, якщо в якості приводу до цього використовуються фактори, засновані на расі, кольорі шкіри, національному або етнічному походженні, а також релігії;

– маніпулюванні інформаційними потоками в інформаційному просторі інших держав, дезінформація та приховування інформації з метою викривлення

психологічної психологічного та духовного середовища суспільства, ...;

– використання інформаційно-комунікаційних технологій і засобів на шкоду основним правам і свободам людини, що реалізуються у інформаційному просторі;

– протидія доступу до новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов технологічної залежності у сфері інформатизації на шкоду іншим державам;

– інформаційна експансія, набуття контролю над національними інформаційними ресурсами іншої держави" [23].

Шкода, завдана такою протиправною поведінкою, впливає на міжнародний правопорядок і завдає збитків. Збитки завдані традиційними засобами інформації, як правило, є нематеріальними (зазіхання на обмеження інформаційного суверенітету держави, честь і гідність держави тощо).

Крім того, у зв'язку з протиправним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, шкода, на нашу думку, може бути і матеріальною (майнові втрати, пов'язані зі знищенням або пошкодженням інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо).

Причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта міжнародного права та шкодою (збитками) повинен давати можливість з'ясувати причетність суб'єкта до заподіяної шкоди.

Стосовно останнього складового елемента – вини, погляди розділилися. Незважаючи на концепції, запропоновані представниками доктрини, вина не зазначається в числі елементів міжнародно-правового діяння, визначених Комісією міжнародного права.

Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності за інформаційну діяльність є держави і міжнародні організації [24, с. 109], [25, с. 482]. Вони можуть діяти лише через свої органи (інформаційні агентства, інформаційні центри, агентства радіомовлення, телевізійного мовлення, поширення друкованої, візуальної та звукової продукції) [26, с. 32-40]. У зв'язку з цим виникає питання щодо визначення осіб, які діють від імені суб'єктів і відповідальності, яка покладається на них.

Безпосередню відповідальність за дії своїх засобів інформації несе держава. Як правило, такі засоби інформації не виступають як самостійні учасники міждержавних відносин. Дії засобів масової інформації не можуть розглядатися як дії самостійних учасників міждержавних відносин.

Розглядаючи питання відповідальності держав за міжнародну діяльність національних засобів масової інформації, варто виокремити кілька аспектів проблеми відповідальності. Відмінність між ними полягає у підставах відповідальності держави за інформаційну діяльність, зокрема за діяльність державних, контрольованих державою і приватних засобів інформації. Такою, що заслуговує на увагу, є позиція О. Дніпровського, який виокремлює три аспекти: перший – відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації, другий – відповідальність держав за діяльність засобів масової інформації, що не є офіційно державними, але знаходяться під безпосереднім керівництвом або прямим контролем держав, і третій – відповідальність держав за діяльність приватних засобів масової інформації, що знаходяться під їхньою юрисдикцією [27, с. 80-87]. Вважаємо, що кожен аспект потребує окремого розгляду.

Відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації виникає з факту порушення норми міжнародного права.

У випадку, якщо відбувається порушення державним інформаційним органом міжнародно-правових норм по-

ширення інформації у міжнародних відносинах, це тягне за собою міжнародно-правову відповідальність держави.

При цьому, як зазначав І. Лукашук, за загальним правилом, "в міжнародно-правових відносинах суб'єкту присвоюється тільки поведінка його органів, а також осіб і утворень, що діють за його вказівкою, під керівництвом або контролем таких органів" [24, с. 109]. Такий підхід відповідає позиції Комісії міжнародного права, що знайшла закріплення у ст. 4 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння [28].

Як правило, відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації настає у певних випадках, зокрема, коли це стосується поширення інформації щодо пропаганди війни, втручання у внутрішні справи держав, закликів до повалення існуючого ладу (або уряду), пропаганди расизму, геноциду тощо. Такі порушення державними органами інформації розглядаються як міжнародні протиправні діяння, за що держава повинна нести відповідальність.

Відповідальність держав за діяльність підконтрольних державі засобів масової інформації є такою, що прирівнюється і розглядається як відповідальність держави за діяльність державних засобів інформації.

Умовою для покладення відповідальності є особливий фактичний зв'язок між державою, як суб'єктом міжнародного права, і засобом інформації. При цьому, "такий зв'язок може бути двох видів. По-перше, він має місце коли відповідне протиправне діяння здійснюється за вказівкою суб'єкта. По-друге, коли воно здійснюється під керівництвом або контролем суб'єкта. В обох випадках зв'язок повинен бути достатньо реальним" [24, с. 131]. Такий підхід віддзеркалює положення ст. 8 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння [29].

При цьому найскладнішим питанням при визначенні і покладанні відповідальності на державу буде встановлення такого фактичного зв'язку щодо безпосереднього керівництва або прямого контролю держави над засобом інформації, про що зазначалося у доктрині [30, с. 71], [27, с. 83], [24, с. 133]. Керівництво і контроль державою, на відміну від безпосередніх вказівок від неї, як зазначає І. Лукашук, "носить загальний характер і тому визначення його буває досить складним. Мається на увазі ситуація, коли держава керує або здійснює контроль за конкретною операцією, частиною якої є відповідна протиправна поведінка" [24, с. 133].

На актуальності питання відповідальності держав за діяльність підконтрольних засобів масової інформації наголошувалося у зв'язку із їхнім втручанням у внутрішні справи держав, поширенням закликів до повалення існуючого уряду тощо.

Прикладом може слугувати діяльність американської ТНК "International Telephone and Telegraph Co." з організації військового перевороту у Чилі у 1973 р.

Варто додати, що і надання засобів комунікації та програмного забезпечення з метою поширення інформації (щодо втручання у внутрішні справи держав, закликів до повалення існуючого ладу та уряду) може розглядатися на нашу думку, як міжнародне протиправне діяння, за що держава повинна нести відповідальність.

Тематика "Twitter- та Facebook-революцій" (надання можливості користування міжнародною соціальною мережею Facebook, глобальним соціальним сервісом Twitter (у тому числі з арабським інтерфейсом artwitter.com), You Tube, сателітними мережами (у першу чергу "Аль Джазіра"), іорданськими мережами Jeeran, Maktoob, Watwet) набуває вагомого значення, враховуючи, наприклад, достатньо швидке зростання протест-

них настроїв та організація акцій протесту на Близькому Сході у 2011 р. [31, 22-24].

Відповідальність держав за міжнародну інформаційну діяльність приватних засобів масової інформації, що знаходяться під її юрисдикцією, є актуальним, складним і дискусійним аспектом проблеми відповідальності.

Погляди на можливість покладання відповідальності на державу за інформаційну діяльність фізичних і юридичних осіб різняться.

Низка представників доктрини, прихильників концепції "абсолютної свободи інформації" її заперечує, посилаючись на те, що переважна більшість засобів масової інформації є приватними і покладання відповідальності на державу за цих умов є неможливим [32].

Інші наполягають на тому, що держава повинна нести відповідальність, але не за факт поширення інформації приватним засобом інформації, а за неприйняття заходів щодо запобігання таких дій та покарання винних [33].

Варто додати, що Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (у редакції 2001 р.), розроблені Комісією міжнародного права, не містять положень щодо відповідальності приватних осіб (крім особливих випадків, коли поведінка приватних осіб розглядається як власна поведінка держави).

При цьому варто зазначити, що в доктрині переважно зверталася увага на питання відповідальності за діяльність традиційних засобів масової інформації (радіомовлення, телевізійне мовлення, поширення друкованої, візуальної та звукової продукції).

Вважаємо, що в умовах глобалізації діяльність фізичних осіб може нанести не меншої шкоди й іншими засобами поширення інформації. Йдеться про поширення інформації за допомогою мережі Інтернет. Зокрема, несанкціоноване поширення інформації, що впливає на міжнародну і національну безпеку.

У зв'язку з цим достатньо згадати оприлюднення фізичною особою офіційних секретних документів на веб-порталі WikiLeaks. Розміщена на сайті, та поширена іншими засобами, інформація (250 тисяч із заявлених 3 млн документів) містила державні таємниці цілої низки держав і здатна була здійснити значний вплив на розвиток міжнародних відносин. "При цьому одномоментне охоплення пресою, радіо і телебаченням склало, за різними підрахунками, від 2,5 до 3 млрд. [осіб] – ... половину населення планети [34]".

У зв'язку з цим питання відповідальності держави за міжнародну інформаційну діяльність приватних засобів масової інформації, як і окремих фізичних осіб, що знаходяться під її юрисдикцією, набуває важливого значення.

Необхідно визнати, що питання залишається нерегульованим у міжнародному праві. При цьому практика багатьох держав пішла саме шляхом покладання відповідальності на приватних осіб на підставі норм національного права (наприклад, проти засновника сайту WikiLeaks, Д. Асанжа, було порушено кримінальні справи у кількох державах світу саме за порушення норм національного права). Варто погодитися з думкою про те, що "розвиток техніки передачі інформації потребує подальшої розробки проблеми відповідальності держав за міжнародну діяльність засобів масової інформації, що знаходяться під юрисдикцією держави" [27, с. 87].

Підсумовуючи, варто зазначити, що питання відповідальності за шкоду, завдану при здійсненні інформаційної діяльності, мають важливе значення, оскільки здатні впливати на репутацію, довіру, авторитет держави у міжнародних відносинах.

Крім держави безпосередню відповідальність за міжнародну інформаційну діяльність несе й інший

суб'єкт міжнародного права – міжнародна (міжурядова) організація.

О. Дніпровський зазначає: "Природно, що залежно від цілей і складу учасників міжнародні міжурядові організації ведуть різну за своїм політичним, ідеологічним, культурним змістом діяльність, в тому числі і діяльність інформаційну" [27, с. 88].

Для поширення інформації міжнародні організації, як правило, мають свої періодичні видання, агенції радіомовлення (радіо ООН), практично всі міжнародні організації мають свої "сторінки" в Інтернет, більшість міжнародних організацій мають інформаційні представництва, інформаційні центри (ООН [35], МАГАТЕ, ЮНЕСКО, ВООЗ тощо).

Проте, якою б не була поширювана міжнародною організацією інформація, вона не повинна суперечити імперативним нормам загального міжнародного права (ст.23) [20].

У зв'язку з цим проблема, яка виникає, полягає у визначенні суб'єкта відповідальності. В.Г. Буткевич зазначає: "На сьогодні стала визнаною норма міжнародного права, згідно з якою міжнародні організації є суб'єктами міжнародно-правової відповідальності ..., що у разі міжнародно-правової відповідальності остання настає незалежно від того, чи порушено її органами статутні зобов'язання, чинні норми загального міжнародного права чи норми внутрішнього права організації" [25, с. 490].

Зазначені порушення, викликані поведінкою посадових осіб та інших осіб або утворень, через які діє організація, тягнуть за собою відповідальність міжнародної організації (ст. 4) [20]. У цьому випадку міжнародна організація зобов'язана відшкодувати шкоду (матеріальну або моральну), завдану їй міжнародно-протиправним діянням (ст. 34) [20]. За шкоду, завдану протиправною інформаційною діяльністю, передбачено відшкодування у формі сатисфакції, яка може полягати у визнанні порушення, висловлюванні жалю, офіційному вибаченні, або виражатися в іншій відповідній формі.

Міжнародна організація може виступати і суб'єктом міжнародних домагань, у випадку, якщо проти неї поширюється неправдива або перекручена інформація.

Реалізація міжнародно-правової відповідальності відбувається у конкретних видах і формах.

Для інформаційної діяльності суб'єктів міжнародного права властивою є політична (нематеріальна) відповідальність, як один із видів міжнародно-правової відповідальності.

О. Єрмішина зазначає: "Відповідальність за міжнародну інформаційну діяльність звичайно не сполучена із застосуванням санкцій до держави-порушниці міжнародних норм. Вона носить переважно позитивний характер, виступає в якості політичної вимоги виконати певні міжнародні зобов'язання – вимоги не пов'язані з відшкодуванням завданої шкоди при порушенні норм міжнародного права" [21, с. 25].

Відшкодування за шкоду, заподіяну суб'єктами міжнародного права за інформаційну діяльність, відбувається у формі сатисфакції (ст. 37) [19], (ст.40) [20]. Так, "відповідальність держави за передачу протиправної інформації може передбачати, в першу чергу, припинення таких передач, визнання їхньої міжнародної протиправності, офіційне вибачення перед потерпілою державою, притягнення до відповідальності осіб, що здійснили таку передачу" [21, с. 28]. Варто додати, що за шкоду заподіяну честі, гідності, репутації держави такого роду інформацією, можливим є ще й інші заходи, зокрема "запевнення в тому, що подібні акції не повторяться у майбутньому; визнання неправомірності вчинення дій; дезавування дій представника держави;

виявлення пошани і належних почесей прапора потерпілої держави та виконання гімну в урочистій обстановці; видання спеціального нормативного акта для забезпечення виконання відповідних зобов'язань" [25, с. 485].

У випадках, коли відбувається поширення неправдивої або перекрученої інформації, яка може заподіяти шкоди міжнародним відносинам, можливим є спростування такої інформації.

Право на спростування неправдивої або перекрученої інформації передбачено міжнародним правом – у 1952 р. ООН прийняла Міжнародну конвенцію про міжнародне право спростування (далі – Конвенція 1952 р.).

Сторони, укладаючи Конвенцію 1952 р., виходили з того, що є "недоцільним встановлювати міжнародний порядок перевірки правильності повідомлень, який міг би потягнути покарання за опублікування неправдивих та перекручених відомостей", за цих умов "для попередження опублікування повідомлень такого роду або для зменшення заподіяної ними шкоди перш за все необхідно сприяти широкому поширенню інформації...", водночас, "дієвим способом досягнення цього є надання державам, яких безпосередньо стосується будь-яке повідомлення, можливості забезпечити відповідне широке опублікування їхнього спростування", враховуючи, що "законодавство деяких держав не передбачає права спростування, яким можуть користуватися іноземні уряди, і тому бажано встановити таке правило у міжнародному масштабі" [36], зазначивши про це в преамбулі.

Для реалізації права держави на спростування опублікованих неправдивих або перекручених відомостей Конвенція 1952 р. передбачає кілька процедур. Зокрема, держава може реалізувати своє право на спростування шляхом надання своєї версії тим фактам і тим державам, на території яких були опубліковані або поширені відомості, що можуть завдати шкоди її міжнародним відносинам або її національному престижу і гідності (п.1. с.2) [36], з одночасним наданням можливості державі-порушниці виправити відповідне інформаційне повідомлення (п. 2 ст. 3) [36].

У другому випадку передбачається реалізація державою права на спростування через ООН. Спростування відбувається шляхом оголошення Генеральним секретарем ООН відповідних фактів і вміщення їх в усіх засобах інформації, що знаходяться у його розпорядженні (ст.4) [36].

Розглянувши питання відповідальності суб'єктів міжнародного права за інформаційні міжнародно-протиправні діяння варто зазначити таке.

Режим міжнародно-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права за інформаційну діяльність має свої особливості, викликані характером міжнародних інформаційних відносин.

Конвенційні та доктринальні джерела розглядають питання відповідальності суб'єктів міжнародного права виключно з позицій поширення інформації традиційними засобами інформації (радіомовлення, телевізійне мовлення, поширення друкованої, візуальної та звукової продукції). При цьому міжнародно-правова відповідальність суб'єктів передбачається виключно за поширення протиправної, неправдивої або перекрученої інформації.

На формування режиму міжнародно-правової відповідальності значним чином впливає розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а також загрози, пов'язані з використанням таких технологій і засобів у цілях, які несумісні з підтримкою міжнародної безпеки. Переважна більшість таких відносин не є врегульованими нормами міжнародного права.

Відповідальність міжнародних (міжурядових) організацій за інформаційну діяльність має особливості, пов'язані з їхньою правосуб'єктністю і, що як наслідок, спричиняє різні обсяги відповідальності.

На нашу думку, вартими є подальші дослідження окремих аспектів режиму міжнародно-правової відповідальності за інформаційну діяльність суб'єктів міжнародного права, зокрема пов'язаних із протиправним використанням державами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і засобів.

Список використаних джерел:

- Левин Д. Б. Ответственность государств в современном международном праве. – М.: Международные отношения, 1966; Курис П. М. Международные правонарушения и ответственность государств. – Вильнюс, 1973; Колосов Ю. М. Ответственность в международном праве. – М.: Юрид. лит., 1975; Василенко В. А. Ответственность государств за международные правонарушения. – К.: 1976; Мазов В. А. Ответственность в международном праве. – М.: Юрид. лит., 1979; Рыбаков Ю. М. Вооруженная агрессия – тягчайшее международное преступление. – М.: Юрид. лит., 1980; Ушаков Ю. А. Основания международной ответственности государств. – М.: Международные отношения, 1983; Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. – М.: Международные отношения, 1983; Сперанская Л. В. Международно-правовая ответственность государств за загрязнение мирового океана. – М.: Наука, 1984; Раскалей С. Б. Объективная ответственность государств в международном праве. – К., 1985; Нешатаева Т. Н. Санкции системы ООН (международно-правовой аспект). – Иркутск, 1992; Верещетин В. Р. Новый шаг на пути кодификации права ответственности государств // Российский ежегодник междунар. права. 1992. – СПб., 1994.
- Юдина Н. Международно-правовые основы НМИП // Комиссия по делам ЮНЕСКО. 3/57/1984. – С. 37.; Така думка знайшла підтвердження у ст. 1 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, представлений Комісією міжнародного права: "Будь-яке міжнародно-протиправне діяння держави тягне міжнародну відповідальність цієї держави". Резолюція ГА ООН 56/589 від 12 грудня 2001 р. // [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56589.pdf>.
- Ермишина Е. В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международные отношения, 1988. – 144 с.
- Martin J. International Propaganda. – Minneapolis, 1958. – 340 p.
- Колосов Ю. М. Массовая информация и международное право. – М., "Междунар. отношения", 1974. – 168 с.
- Кашлев Ю., Галумов Э. Информация и PR в международных отношениях. – М.: Известия, 2003. – 432 с.
- Кашлев Ю. Б. Массовая информация и международные отношения. – М., 1981. – 256 с.
- Південноамериканська угода про радіозв'язок 1935 року була переглянута і доповнена на конференції у Ріо-де-Жанейро у 1937 році.
- Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 р. [Електронний ресурс] // Сайт "zakon1.rada.gov.ua". – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_229.
- Окремі представники доктрини вважають, що Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 р. хоча і була актуальною для свого часу, проте значно не вплинула на відносини у сфері поширення інформації у зв'язку з невеликою кількістю держав-учасниць, що дещо знижує її роль у регулюванні широкомасштабних міжнародних інформаційних відносин (див., наприклад: Ермишина Е. В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международные отношения, 1988. – С. 25).
- Меры, которые должны быть приняты против пропаганды и поджигателей новой войны : Резолюция ГА ООН 110 (II) [Електронний ресурс] // Сайт <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/039/71/IMG/NR003971.pdf?OpenElement>.
- Ложная и извращенная информация : Резолюция ГА ООН 127 (II) [Електронний ресурс] // Сайт [daccess-ods.un.org](http://daccess-ods.un.org/TMP/559996.031224728.html). – Режим доступу : <http://daccess-ods.un.org/TMP/559996.031224728.html>.
- Словарь международного права / С. Б. Бацианов, Г. К. Ефимов, В. И. Кузнецов и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Международные отношения, 1986. – 432 с.
- Курс международного права : в 7 т. – М.: Наука, 1992. – Т. 5. Отрасли международного права / В. С. Верещетин, С. В. Виноградов, Г. М. Даниленко и др. – 336 с.
- Doc. A/ Conf. 62/C. 2/L. 26. 1974. July 29.
- Конвенції ООН з морського права 1982 р. [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/lawsea85-151.pdf.
- Малинин С. А., Зябкин А. И. Юридическая квалификация несанкционированного вещания из открытого моря как противоправное деяние // Исполнение международных договоров в СССР. Вопросы теории и практики. – Свердловск, 1986. – С. 52–61.
- Принципы использования государствами искусственных спутников Земли для международного непосредственного телевизионного вещания (1982) [Електронний ресурс] // Сайт "daccess-dds-ny.un.org". – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/430/78/IMG/NR043078.pdf?OpenElement>.
- Статьи об ответственности государств за международно-противоправные деяния. Резолюция ГА ООН 56/589 от 12 декабря 2001 г. [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56589.pdf>.
- Проект Статей об ответственности международных организаций, принятый Комиссией международного права (редакция 2008 года). Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестидесят третья сессия Дополнение №10 (A/63/10) [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/intorg_responsibility.pdf.
- Ермишина Е. В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международные отношения, 1988. – 144 с.
- Моджорян Л. А. Основные права и обязанности государств. – М., 1965. – 240 с.
- Конвенция об обеспечении международной информационной безопасности (концепция) [Електронний ресурс] // Сайт "mid.ru". – Режим доступу : <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea6297f9c325787a0034c255/542df9e13d28e06ec3257925003542c4?OpenDocument>.
- Лукашук И. И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 432 с.
- Міжнародне право. Основи теорії : підруч. / за ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – 608 с. Проте, як зазначає В. Буткевич "не виключена міжнародна відповідальність для ... інших суб'єктів міжнародного права і навіть фізичних осіб". Див. дод.: Міжнародне право. Основи теорії : підруч. / за ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 482.
- Віднесення Інтернет до засобів масової інформації носить дискусійний характер (див.: Черкес М. Е. Правовое регулирование деятельности в Интернете : моногр. – Одесса : Латстар, 2002. – Ч. 1. – 88 с.
- Днепровский А. Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка. – М.: Наука, 1989. – 142 с.
- "Поведінка будь-якого органу держави повинна розглядатися як діяння цієї держави у відповідності з міжнародним правом незалежно від того, здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або інші функції, незалежно від положення, яке він займає в організації держави, і незалежно від характеру як органу центральної влади або адміністративно-територіального поділу держави" [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/83.
- "Поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави за міжнародним правом, якщо ця особа або група осіб фактично діє за вказівками або під керівництвом і контролем цієї держави при здійсненні такої поведінки" [Електронний ресурс] // Сайт "un.org". – Режим доступу : http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/83.
- Ушаков Ю. А. Основания международной ответственности государств. – М.: Международные отношения, 1983. – 184 с.
- Зінько С. Роль новітніх медіа в акціях протесту на Близькому Сході // Зовнішні справи. – 2011. – №3. – С. 22–24.
- Варто додати, що попередня редакція п. 1 ст. 11 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння визначала, що "поведінка особи або групи осіб, що не діють від імені держави, не повинна, відповідно до міжнародного права, розглядатися як діяння держави".
- Така концепція опосередкованої (похідної) відповідальності держави була обґрунтована у загальнотеоретичних працях Л. Опенгейма, Д. Левіна, Л. Моджорян, М. Ушакова, І. Лукашука, а також у працях з міжнародно-правового регулювання інформаційних відносин – Ю. Колосова, Б. Цепова, Р. Пінто, М. Таїшофф, Е. Собакіної, О. Ермишиної, О. Днепровського.
- Закревский Н. WikiLeaks: игры в компромат по правилам госдепа? [Електронний ресурс] // Сайт "2000.net.ua". – Режим доступу : <http://2000.net.ua/2000/forum/puls/70703>.
- ООН має 63 інформаційні центри, розташовані в різних країнах. 36. Міжнародна конвенція про міжнародне право спростування 1952 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/081/55/IMG/NR008155.pdf?OpenElement>.

И. Забара, канд. юрид. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ИНСТИТУТ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СУБЪЕКТОВ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА ЗА ИНФОРМАЦИОННЫЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРОТИВОПРАВНЫЕ ДЕЯНИЯ

В статье исследуются вопросы, связанные со становлением и развитием режима международно-правовой ответственности за информационные международно-правовые деяния. Автор анализирует субъекты ответственности, основания, признаки, виды и формы ответственности, которые влияют на формирование этого режима международно-правовой ответственности.

Ключевые слова: информационная деятельность, международно-противоправное деяние государства, квалификация поведения государства и международной организации, нарушение международного обязательства, ответственность государств, возмещение вреда.

I. Zabara, PhD in Law, associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INSTITUTION RESPONSIBILITY OF THE INTERNATIONAL LAW INFORMATION INTERNATIONALLY WRONGFUL ACTS

This article investigates issues related to the formation and development mode of international legal responsibility for information international legal acts. The author analyzes the subjects of responsibility, reason, symptoms, types and forms of liability that influence the formation of the regime of international legal responsibility.

Key words: information activities, the internationally wrongful act of states, attribution of conduct to a State and international organization, breach of an international obligation, responsibility of States, reparation for injury.

УДК 341.231.14

О. Святун, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДІАЛОГИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття присвячена дослідженню такого особливого механізму захисту прав людини в світі, як діалоги з прав людини, що проводяться Європейським Союзом з третіми країнами. Особлива увага приділяється процедурі організації та проведення таких діалогів, а також місця такого механізму в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС.

Ключові слова: права людини, Європейський Союз, Спільна зовнішня політика і політика безпеки, діалоги з прав людини.

Європейський Союз наділений широким спектром засобів сприяння захисту прав людини у всьому світі. Невід'ємною складовою частиною політики ЄС в цій сфері є діалоги та консультації, які Євросоюз регулярно проводить з цілим рядом третіх країн. Діалоги становлять важливу частину загальної стратегії ЄС, спрямованої на підтримку сталого розвитку, миру та стабільності, що в свою чергу допомагає розбудові демократичних процесів та покращенню умов життя в багатьох державах світу.

У 1995 р. Європейський Союз провів першу нараду з Китаєм, безпосередньо присвячену питанням захисту прав людини. З цього моменту ЄС почав проводити регулярні зустрічі з високопосадовцями, які в силу своїх функціональних обов'язків повинні сприяти дотриманню прав людини в своїй країні. У наш час такі діалоги та консультації проводяться з приблизно 40 країнами [7].

Таким чином, існують різні види діалогів. Зокрема, наступні:

1. Діалоги та дискусії загального характеру, розбудовані на базі регіональних або двосторонніх переговорів, угод, конвенцій або стратегічного партнерства, під час яких систематично піднімаються питання захисту прав людини. Вони включають в себе відносини із країнами-кандидатами на вступ до ЄС; Договір Котону з державами-членами Організації країн Африки, Карибського басейну та Океанії (АКТ); відносини між ЄС та країнами Латинської Америки; Барселонський процес (середземноморські країни); політику сусідства (особливо, країни Кавказу); а також політичний діалог з країнами Азії, що проводиться в рамках ASEAN та ASEM, та відносини із західно-балканськими країнами.

2. Діалоги, сфокусовані виключно на правах людини. В наш час існують декілька регулярних діалогів між-

народного характеру, присвячених виключно правам людини, які ведуться між Європейським Союзом та третьою країною або регіональною організацією (наприклад, діалог з Китаєм, діалог з п'ятьма державами Центральної Азії та діалог з Африканським Союзом, консультації з Російською Федерацією [8]). Ці діалоги носять чітко структурований характер, а консультації проводяться на рівні експертів з прав людини з національних столиць. Певний час Європейський Союз також підтримував діалог з прав людини з Ісламською Республікою Іран. Інші діалоги проводяться на рівні голів місій (наприклад, в Індії, Пакистані та В'єтнамі [5]). Той факт, що такий діалог існує, не повинен означати, що питання про права людини не обговорюються також на інших рівнях політичного діалогу.

Крім того, в різних угодах про співробітництво або асоціацію з третіми країнами передбачені спеціальні підкомітети або групи, які займаються питаннями прав людини. Це, зокрема, стосується ряду країн південного узбережжя Середземного моря, таких як Марокко, Туніс, Ліван, Йорданія, Єгипет, Ізраїль та Палестинська Автономія.

3. Спеціально організовані (ad hoc) діалоги в рамках завдань Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Наразі ЄС підтримує такий діалог, наприклад, з Суданом на рівні голів місій на місцях.

4. Діалоги, що ведуться в контексті особливих відносин, з окремими третіми країнами, побудовані на базі загально поширених поглядів. Так, із Сполученими Штатами Америки, Канадою, Новою Зеландією, Японією та асоційованими країнами ці діалоги, переважно, набувають форму регулярних нарад експертів з "Трійкою", яка представляє ЄС, перед Радою з прав людини та на щорічній сесії Генеральної Асамблеї ООН. Також передба-